

Ana Radivojević
OPEKE U KASNOJ ANTICI. ZAPISI U MATERIJALU
BRICKS IN LATE ANTIQUITY. RECORDS IN MATERIAL
Univerzitet u Beogradu, Arhitektonski fakultet Beograd, Beograd, 2018
(208 strana teksta sa ilustracijama, 7 strana bibliografije,
ISBN 978-86-7924-203-7)

Књига *Opeke u kasnoj antici. Zapisi u materijalu*, ауторке Ане Радивојевић, редовног професора Архитектонског факултета у Београду, прво је монографско дело у српској научној литератури које се бави једним грађевинским материјалом из доба касне антике. Окосницу ове монографије представља докторска дисертација ауторке под именом *Opeke kasnoантичких грађевина римских централнобалканских провинција*, одбрањена на Архитектонском факултету Универзитета у Београду 2003. године. Иако књига која је пред нама обрађује управо узорке изграђених структура са поменуте територије, она је много ширег значаја – што нам ауторка поручује већ и самим њеним називом, с обзиром на то да су закључци које доноси од изузетне вредности за истраживања на тему опека, не само у Србији већ и на читавој територији некадашњег Источног римског царства, али и моћне Римске империје.

Монографија обрађује опеке које потичу из структура грађених у временском распону од три века, односно у периоду од почетка 4. века до краја 6. века, а полазну основу за истраживање чине резултати лабораторијских анализа узорака опека које је у Лабораторији за материјале *Аристотеловог универзитета* у Солуну обавила сама ауторка. Узорци опека су подељени у две групе. Прву групу чине опеке структура из 4. века, које потичу из Сирмијума, Виминацијума, Наиса са Медијаном и Гамзиграда, а у другој групи се налазе опеке из 6. века, односно елементи структура са налазишта Царичин град, Балајнац, Бреговина и Злата.

Дело се састоји из *Увода* (стр. 13–19), шест засебних поглавља која се могу одредити као разрада (стр. 14–216) и *Закључних разматрања* (стр. 217–220). Оно што већ на први поглед, прегледом *Садржаја*, изазива позитивну реакцију, представља начин поделе наведеног текста разраде на поглавља – од различитих контекста истраживања, преко његове методологије и резултата, долазимо до интерпретације. Овај поступак је спроведен систематично, онако како се студентима преноси методологија научног истраживања. Оваква методологија писања наводи на помисао да је реч о својеврсном уџбенику. Након читања већег дела разраде долазимо управо

до тог закључка, док прелазимо преко добро повезаног текста, у којем се ауторка позива на друге ауторе, мада је сам текст у највећој мери скуп бројних самосталних закључака ауторке, насталих након њеног вишедценијског интересовања за тему историјских конструкција и грађевинских материјала.

Дело *Opeke u kasnoj antici. Zapisi u materijalu* заиста је литература коју би требало предложити студентима архитектуре и грађевинарства. Нажалост, вишедценијски тренд у образовању у Србији, тренд скромног изучавања историје архитектуре на архитектонским факултетима, који се огледа и у све мањем броју предмета из ове области на Архитектонском факултету у Београду, довео је до тога да нема довољно младих архитеката заинтересованих за истраживање и заштиту историјске архитектуре. С друге стране, студенти археологије током студија стичу углавном мало знања из архитектуре, посебно када је реч о њеном инжењерском и технолошком аспекту, па њиховим каснијим самосталним научним радовима често недостаје адекватна анализа одлика неке историјске грађевине. Програм студирања на факултетским одсецима историје уметности нуди више предмета из области историје архитектуре, али не дозвољава дубљи увид у проблеме самих конструкција и грађевинских материјала. Увођење научних дела као што је овде представљена монографија Ане Радивојевић у програме факултета на којима се у било ком виду проучава историја архитектуре, сигурно би помогло у проширивању знања студената струка релевантних за ову област, који би тако могли доносити јасније и валидније закључке у будућим археолошким ископавањима и научним истраживањима историјских грађевина. Даље, без знања о историјским материјалима, њиховом међусобном односу и могућностима употребе у склопу одређене грађене структуре, не постоји исправно спроведена заштита која грађевине може сачувати, не само у физичком смислу већ и у смислу њихове аутентичности и интегритета.

Када се вратимо на наведено дело, а након прегледа *Увода*, који доноси увид у будућу методологију истраживања, као и преглед досадашњих истраживања везаних за сличне теме, дочекују нас излагања о *Историјском и просторном контексту* (стр. 20–33), *Градитељском контексту* (стр. 34–79) и *Технолошком контексту* (стр. 80–116), као и *Методологији истраживања* (стр. 117–142), *Резултатима истраживања* (стр. 143–187) и *Интерпретацији* (стр. 188–216). Док прво поглавље о *Историјском и просторном контексту* чине два мања одељка о историјском и урбаном развоју анализираног подручја и принципу одабира локалитета и налазишта, већ следеће – *Градитељски контекст*, обимно је поглавље које обухвата општи део

о карактеристикама градитељства касне антике и део посвећен територији централног Балкана, као и коришћеном градиву и примењиваним техникама градње. Општи део се бави градивом, структурама зидова, хоризонталним конструктивним елементима и секундарним елементима конструкције са поступцима завршне обраде, док се у другом делу сви наведени елементи приче посебно приказују. Тако наилазимо на део о врстама градива са којима је опека у оквиру грађених структура долазила у контакт – о камену и малтеру, техникама градње, конструктивним елементима, елементима преграђивања и поступцима завршне обраде. *Технолошки контекст* синтезно приказује опште теме повезане с производњом опеке у Римском царству, уз карактеристичне одлике одабраног простора истраживања, укључујући формате опека и ознаке на њима.

Посебни делови посвећени претходно наведеним контекстима указују на мултидисциплинарност истраживања, које обрађује технике грађења и зидања касне антике, као и употребљене материјале, али се, кроз призму историје и технологије, фокусира на опеку као материјал настао радом човека. Поглавље *Историјски и просторни контекст* оставља недоумицу да ли је требало детаљније донети приказ археолошких налазишта и локалитета са којих су узимани узорци опеке. На примењени начин ова места се спајају у целину без истицања неког од њих према било којој врсти значаја – из прошлости или садашњости, а поглавље даје утисак завршене и потпуне целине. Међутим, с обзиром на намеру ауторке да ова монографија пронађе читаоце и ван граница Србије, што потврђује двојезични текст (на српском и енглеском језику), вероватно је требало уврстити и део текста о историји и значају одабраних локалитета и налазишта у уводним излагањима књиге. Ово је посебно важно због тога што су резултати истраживања локалитета и налазишта који потичу из 6. века, са изузетком Царичиног града, у мањој мери обрађивани у литератури, и на њима тек треба предузети обимнија археолошка ископавања, односно њихов значај није довољно препознат (што се види и из чињенице да локалитет Злата није законски заштићено културно добро).

Поглавље *Методологија истраживања* наизглед нагло уводи у текст један од начина истраживања примењен приликом доношења закључака о опеци, односно лабораторијске анализе. Иако се анализе помињу у *Уводу* књиге, као и у *Садржају*, тек са поглављем *Методологија истраживања* заиста и схватамо да ће резултати анализа бити део ове монографије. Хемија, физика и савремена технологија су помало срамежљиво уведене у текст, вероватно како би се показало да је њихова улога у истраживању историјских

материјала неопходна, али ипак и увек само помоћна. Резултати ових анализа безначајни су ако се не синтетишу са већ стеченим сазнањима добијеним на друге начине, и у складу са тим интерпретирају. Тек у синтези са текстом који у претходним поглављима ово дело нуди као уџбеник, лабораторијске анализе могле су донети релевантне закључке. Управо зато је поглавље *Методологија истраживања* било неопходно – да се њиме објасни значај лабораторијских анализа, широки опсег њихове примене код историјских материјала, али најпре да би се показала њихова спрега са осталим сазнањима о грађеној структури, која потичу из других врста истраживања. У овом поглављу ауторка нам приказује избор узорака опеке и програм њиховог испитивања, а затим веома јасно објашњава врсте анализа које су обављене за потребе истраживања – морфолошке и физичко-хемијске анализе – као и начине валоризације и систематизације резултата.

Резултати истраживања, још једно обимно поглавље у овој монографији, обухватило је резултате морфолошких, физичких и хемијских анализа, приказане по одабраним налазиштима и локалитетима, али увек са закључцима и напоменама везаним за сваки резултат који се показао као карактеристичан. Ово поглавље, за које се могло очекивати да буде супарно, будући да би требало да нуди бројчане вредности настале након више процеса спроведених у лабораторијама, ипак постаје прича која не ометано тече и лако се прати. Читаоци које занимају конкретни резултати о појединачним узорцима, наћи ће их у табелама и графиконима, довољно прегледним да се може вршити директно упоређивање свих унетих података. Поређење закључака донетих пре анализа и након њих увек доноси усьићење и велико ишчекивање код истраживача који га врше, јер потврђује или оповргава одређене претпоставке, али и отвара потпуно нова питања и поставља нове хипотезе, пружајући им разлог да иду даље и траже нове путеве истраживања.

Поглавље *Интерпретација* обухвата велики број одељака везаних за међусобне односе својстава опека и њиховог понашања, својства опека груписана према напред одређеним периодима (4. или 6. век), анализу развоја и промена опека у поменутом временском распону од три века, сличности и разлике анализираних опека са општим знањима о касноантичким опекама, као и однос између својстава опека и техника грађења. Увек присутна порука овог поглавља јесте, како и ауторка наглашава, прихватање опеке као грађевинског материјала којим се градило и помоћу којег су настајале одређене структуре, а не као појединачног артефакта, односно схватање њеног значаја, улоге и понашања у самој структури.

Закључна разматрања, осим личног виђења ауторке кад је реч о резултатима рада на монографији, обављеног кроз истраживање литературе, узимање узорака и преглед структура и грађевина на самом терену, анализе у лабораторијама, прву синтезу резултата кроз докторску дисертацију, а затим и ону коначну интерпретацију кроз саму монографију, истичу потребу да се оваква истраживања наставе уз примену већ успостављене методологије, да се допуне неким новим истраживањима, увек на већем броју узорака, али и предлог да се формирају базе података о историјским материјалима употребљаваним кроз историју градитељства на територији Србије. Овај предлог би озбиљно требало да подрже многе институције, јер може да пружи драгоцену знања за будућа истраживања из многих области, да помогне истраживачима да избегну понављање већ спроведених истраживања, али и да им понуди идеје за припремање и предлагање оних нових.

Истраживања ауторке Ане Радивојевић у области историјских конструкција и материјала резултирала су и њеном првом монографијом под именом *Конструкције и технике грађења старог Рима*, објављеном 2004. године (Београд: Архитектонски факултет Универзитета у Београду и *Orion Art*), као и великим бројем научних радова, који са овде приказаним делом чине јединствену целину. Она, међутим, траже и свој наставак – најпре у виду дела о истраживањима других историјских материјала употребљаваних у грађевинарству касне антике на територији данашње Србије, али и као препоруку за њихову примену у заштити грађевина која затим може уследити.

Приказана књига је савремено дизајнирана и опремљена, са упоредним текстом на српском и енглеском језику, јасна и прегледна. Илустрације су углавном црно-беле, што не умањује вредност књиге, мада често тамна поља на фотографијама скривају неке детаље који би можда били видљивији да су фотографије светлије и у боји. Ипак, лабораторијски снимци узорака пренети су у боји, будући да боја на њима игра важну улогу. За похвалу је објављивање архитектонских цртежа у виду пресека или аксонометријских и перспективних приказа, јер су они увек веома корисни за сналажење приликом читања текстова о просторним односима елемената грађевине. Интересантно је да не постоје основе ниједне од грађевина са којих су узорковане опеке, што је уобичајена пракса приликом истраживања неког од елемената архитектуре, па и грађевинског материјала са кога потиче. Не постоје ни прикази места одакле су узети узорци на одређеној грађевини. Ови прилози би можда беспотребно повећали обим дела, с обзиром на то да је његов фокус био на самом материјалу, а не на грађевинама и структурама. Међутим, ово делује донекле контрадикторно са претходно изнетом изјавом

о опеци као материјалу чија важност лежи у њеном понашању у самој грађевини или неком грађевинском елементу. С друге стране, овај недостатак се не осећа као велики пропуст, већ се примећује као изузетак од устаљеног начина приказивања истраживања везаних за анализе узорака материјала у стручној или научној литератури. Такође, говори поново у прилог томе да саме анализе којима је претходило узорковање нису фокус овог рада, већ њихови резултати, донети у синтези са претходно изнетим историјским и градитељским знањима које нам ауторка нуди.

На крају, када причамо о дизајну књиге, интересантно је обратити пажњу на њен формат и боју, тј. *морфологију*, као две карактеристике опека којима је ауторка поклонила велику пажњу током анализа. Држећи књигу у рукама, добијамо утисак подизања једне од опека, која тако постаје прича. Боја књиге је управо она коју често у свакодневном животу називамо „цигла бојом”. Формат књиге, с обзиром на то да не представља ниједан данас стандардани формат папира, можда бисмо могли тражити у неком од формата опека касне антике? Ово питање нас интригира, па гледамо табелу формата утврђених на основу осамдесет осам узорака опека колико је ово истраживање обухватило. Управо однос страница 5:4, присутан код формата књиге, налазимо као онај који је имао највише варијетета у примењеним димензијама код анализираних опека, а саме димензије књиге налазимо код опека Виминацијума током 6. века. Прича о опеци испричана кроз дело ауторке Ане Радивојевић *Опеке и касној антици. Записи и материјалу*, као једном од „најинтригантнијих материјала” тако је открила „један нови свет у којем опека представља материјално сведочанство прошлости”.

Стручњацима и студентима из области архитектуре, археологије, историје уметности, грађевинарства, конзервације и технологије материјала, као и свим осталим читаоцима који имају интересовања везана за развој архитектуре и градитељства кроз историју, препоручујем ову књигу, која није настала само као резултат значајног научног рада на истраживању од стране ауторке, већ и као резултат њеног педагошког рада, личних интересовања, али и љубави према поменутих темама, што се јасно сагледава кроз читаво дело *Опеке и касној антици. Записи и материјалу*.

Емилија Николић

Археолошки институт, Београд

IN MEMORIAM

Бранислава Микић Антонић
(1958–2018)

Са великом тугом и болом подсећамо научну заједницу и јавност да је наша уважена колегиница Бранислава Микић Антонић, музејски саветник – археолог Градског музеја Бечеј, трагично настрадала 27. августа 2018. године. Ко је познавао Браниславу, зна да је реч пре свега о ведрој и толерантној особи, брижној мајци и супрузи, и надасве правом и посвећеном стручњаку. Бранислава Микић Антонић дошла је у бечејски музеј давне 1984. године. Учествовала је на 36 археолошких ископавања и била руководилац истраживања на чак 15 археолошких локалитета. Пре свега је реч о локалитетима у Општини Бечеј, као што су Перлек, Ботра, Пионирска улица, Чик, Доње Угарнице и Бељанска бара, затим Арача код Новог Бечеја, Градина код Раковца, тврђава и фрањевачки самостан у Бачу, Петроварадинска тврђава, Католичка порта у Новом Саду и бројна друга налазишта. Осим тога, редовно је спроводила рекогносцирања и контролу земљаних радова. Приредила је 7 ауторских и једну коауторску изложбу а на 8 изложби је била сарадник. За изложбу *Трагом коњаника ратника 200 година владавине Авара* још дуго ће бити заинтересовани многи музеји. Одржала је 11 реферата на стручним скуповима и била рецензент једне монографије. Иза себе је оставила 15 објављених радова у стручним часописима, једну монографију

и четири каталога. Монографија *Некропола из периода аварске доминације – локалитет Пионирска улица у Бечеју* открива нам изузетне налазе и појединости материјалне културе из времена настанка Аварског каганата и може представљати узор за сваку археолошку монографију. На челу Музеја, као директор, била је од 1995. до 2013. године. У периоду од 2003. до 2007. године била је члан Комисије Министарства културе Републике Србије за ископавања и истраживања археолошких налазишта. Била је дугогодишњи члан Српског археолошког друштва и сарадник Музеја Војводине у Новом Саду. Поштована од колега, Бранислава Микић Антонић изабрана је и за председника средњовековне секције Српског археолошког друштва. Након четири деценије савесног и марљивог рада у струци, дала је трајне и значајне доприносе српској археологији, нарочито када је реч о средњем веку и археологији Велике сеобе народа и Аварског каганата, темама којима је била највише посвећена.

Рашко Рамадански

IN MEMORIAM

Нада Бећоцки
(1952–2018)

„Ако сећање чини живот лепим, заборав га чини подношљивим” стоји у предговору постхумно издате књиге *Археолошки локалитети зрењанинског подручја* (2018) Наде Бећоцки, која је 13. септембра 2018. године заувек отишла у наша сећања, али не и у заборав.

Нада Бећоцки (девојачко Ловренчић) рођена је у Лендави, СР Словенија, 1952. године. Основну и средњу школу завршила је у Зрењанину, а Филозофски факултет, одсек Археологија, на Универзитету у Београду.

После студија, живот је, приватно и пословно, потпуно везала за Зрењанин. Професионалну каријеру започела је 1981. године у Јединици за заштиту споменика културе у Зрењанину. Након што је Јединица заштите 1986. године угашена, Нада је прешла у Народни музеј Зрењанин, где је преузела средњовековну збирку и посветила се откривању и истраживањима локалитета из тог периода. Ту ће остати скоро 20 година, све до 2004. Те године се поново вратила заштити непокретног културног наслеђа, прешавши у новоосновани Завод за заштиту споменика културе Зрењанин, где је остала до пензионисања 2017. године.

Цео радни век Нада Бећоцки је посветила активном истраживачком раду у зрењанинском региону. У Народном музеју Зрењанин организовала је

неколико изложби са истоименим пратећим каталозима. Неке су приказивале истраживања средњовековних археолошких локалитета у зрењанинском крају, као што је она под насловом *Словенска керамика средњег Баната – са прегледом налазишта* (1994), али и са темама које обухватају шири хронолошки и територијални распон, као изложбе *Историјски развој здравства кроз векове, болести древних људи* (1995) и *Керамичке посуде кроз векове* (1997). Двадесет година рада у археолошкој заштити обележила су бројна заштитна рекогносцирања и ископавања. Била је руководилац и учествовала је као члан тима у преко 30 истраживачких пројеката, од којих се могу издвојити вишегодишња истраживања на локалитетима Батка (сектори А, Б, Ц и Д) и Свете Водице код Перлеза, као и Радна зона југоисток код Зрењанина.

Редовно је писала чланке за стручни часопис „Гласник: прилози за науку, уметност и културу”, који је 1995. променио назив у „Гласник музеја Баната: Вршац, Зрењанин, Панчево и Кикинда” (издавач Народни музеј у Панчеву), и давала преглед својих истраживања у средњем Банату. Свесна значаја популаризације археологије код ширег грађанства, у листу „Зрењанин” објавила је, од 1987. године, преко 50 фељтона на занимљиве теме из археологије, историје и музеологије, као што су: „Раздобље од хиљаду година” (1987), „То су били Авари” (1993), „Почетак пре 7 000 година”, „Баккар у Банату”, „Крај индоевропске сеобе”, „Кимерци и Скити”, „Аварска свакодневица” (1994), „Словени у Панонији”, „Словенски Пантеон”, „Срби у Малој Азији”, „Налети крсташа”, „Накит од сребрне жице” (1995) итд.

Како је цео радни век посветила истраживачком раду у зрењанинском региону, предано је радила на делу у којем је дала свеобухватан преглед археолошких локалитета Средњег Баната. Тако је и настала њена књига *Археолошки локалитети зрењанинског подручја* (2018), конципирана као археолошка карта области на којој је радила 37 година. Излазак књиге из штампе у новембру 2018, нажалост, није дочекала.

За Надом нам остају њена дела и њена књига као и све дивне успомене на заједничку сарадњу и дружење, за Надом нам остаје сећање...

Маја Живковић

IN MEMORIAM

Ђоко Јовановић
(1947–2019)

У Београду је 27. априла 2019. године преминуо Ђоко Јовановић, археолог – виши кустос и вишегодишњи директор Музеја Крајине у Неготину и Музеја у Добоју. Растанак од тако енергичне особе, посвећене музејском раду и археологији, обавезује нас да му одамо признање за целокупно ангажовање и допринос у области археологије и заштите културног наслеђа.

Ђоко Јовановић је рођен у Брчком 10. октобра 1947. године. Отац Ристо је био свештеник, а мајка Јагода домаћица. Основну школу и гимназију завршио је у родном граду, а потом уписао Филозофски факултет у Београду, Одељење за археологију, и дипломирао 1974. године.

У току студија, али и након тога, као још увек незапослен археолог, Ђоко Јовановић учествује у археолошким истраживањима на Лепенском Виру, у Виминацијуму, Рудној Глави, Сремској Митровици, Понтесу, Кракулу Јордану и Царичином граду.

Године 1979. дошао је у Неготин, где се запослио као археолог у Музеју Крајине. Од 1983. до 1987. године био је директор те установе.

Иако није био рођени Неготинац, Ђоко Јовановић је, захваљујући привржености средини у којој је живео и радио, оставио неизбрисив траг у

Музеју Крајине, али и у срцима многих житеља Неготинске Крајине, чему су највише допринели његов рад и ангажовање, како у музеју, тако и на терену.

Дошавши у један од најстаријих музеја у Србији, од осам колега археолога који су пре њега радили у тој установи наследио је велику археолошку збирку. За двадесет једну годину проведenu у Музеју Крајине, многа је допринео музеолошкој обради затеченог материјала, пре свега античког, као и налаза пристиглих у музеј током његовог рада у тој установи. Реализовао је и био коаутор више археолошких изложби, међу којима се издваја изложба „Дарови Ђердапа” приређена 1988. године. Као прави музеалац, радио је и на реализацији изложби с другачијом тематиком, како би допринео заштити културних добара.

Док је радио у Музеју Крајине, учествовао је у археолошким пројектима: рекогносцирање терена од Голупца до Кусјака; рекогносцирање Тимока; Ђердап II; Короглаш; Корбово; Мала Врбица и Врело – Шаркамен. Посебно се издваја његово учешће у пројектима „Ђердап II”, који су обухватили и истраживање античког пристаништа на Кусјаку код Неготина, 1987. године, и Врело–Шаркамен, од 1994. до 1999. године. Након тих пројеката археолошка збирка Музеја Крајине постала је богатија за велики број изузетних налаза.

У том периоду био је и један од аутора и реализатора сталних поставки у објектима музеја: родној кући Стевана Мокрањца и конаку Кнеза Тодорчета, као и сталне археолошке поставке у Управној згради Музеја Крајине. Као археолог Музеја Крајине стекао је стручно звање вишег кустоса.

Ђоко Јовановић је свој допринос археологији дао и кроз објављивање чланака у монографији **Археологија источне Србије** (*Врело–Шаркамен, касноантички комплекс, 1997*), и часописима **Старинар** (*Врело–Шаркамен. Тетрархијски царски комплекс, 2001*), **Гласник САД** (*Рекогносцирање области реке Тимок од ушћа у Дунав до села Рајац, 1993*), **Развитак** (*50 година Музеја Крајине у Неготину, 1984*; *Келтски гроб из села Чубра код Неготина, 1987*; *Непознати златник Септимија Севера из нумизматичке збирке Музеја Крајине у Неготину, 1988*; *Археолошки локалитет Врело–Шаркамен код Неготина, 1998*) и **Буктиња** (*Археолошки локалитет Врело–Шаркамен, 1998*).

Године 2000. напушта Музеј Крајине и из Неготина прелази у Добој, где од 2001. године као археолог – виши кустос ради све до одласка у пензију 2012. године. У Музеју у Добоју такође је био директор од 2003. до 2007. године.

Док је радио у Добоју, допринео је оснивању „Удружења музејских радника Републике Српске” и био први председник Удружења, од 2002. до 2007. године, а уједно је био и члан Музејског савјета Републике Српске. Аутор је сталне археолошке поставке Музеја у Добоју, под називом „Човјек на тлу сјеверне Босне – Фрагменти из Прошлости”, са пратећом публикацијом. Био је аутор и археолошког дела сталне поставке „Стара Бања” у оквиру комплекса ЗТЦ Бања Врућица – Теслић, и текста пратеће публикације штампане тим поводом.

Био је рецензент и стручни сарадник у више различитих пројеката и неколико издања монографија локалних заједница на подручју деловања Музеја: монографија Обудовац општина Шамац), Милошевац (општина Модрича), монографија Добој, 2006. године...

Значајнија археолошка истраживања и ископавања у којима је учествовао обухватају и:

– Археолошко ископавање средњовековног локалитета у Бијелини – Атик џамија, 2003–2004. године,

– „Палеолит сјевероисточне Босне”, археолошки пројекат у неколико кампања, истраживања и ископавања у сарадњи са Универзитетом „Кембриџ”, 2006–2011. године,

– Сондажно ископавање новооткривеног праисторијског локалитета „Округљача” – Палежница на Требави, Добој, 2010. године,

– Археолошко ископавање средњовековног локалитета „Луке” – Липље, Теслић, 2012. година.

Својим образовањем, талентом и стручношћу Ђоко Јовановић је допринео идентитету Неготина и Добоја, као и музеја у тим градовима, а захваљујући његовом залагању археологија је у тим областима постала препознатљивија а њена будућност је извеснија.

Нека је вечна слава нашем колеги!

Гордан Јањић

IN MEMORIAM

Драгица Премовић-Алексић
(1950–2019)

Драгица Премовић-Алексић је рођена у Шушурама код Сјенице 1950. године. Основно и средњошколско образовање стекла је у Сјеници, за коју је остала везана до краја живота. Звање дипломираног археолога стекла је на Филозофском факултету у Београду.

Радни век је започела 1973. као апсолвент археологије у Музеју „Рас” у Новом Пазару, у којем је била једини археолог више од тридесет година. Звање музејског саветника стекла је 2005. године. На челу институције у којој је радила пуне 42 године била је 15 година, оставивши неизбрисив траг у њеном раду, али и као њен највећи промотер, како у земљи тако и у иностранству. Пензију је стекла у августу 2015. године. Преминула је изненада, 13. августа 2019. године.

У време када је Драгица Премовић-Алексић отпочела радни век Музеј „Рас” је био институција у повоју. Поред основне музејске делатности коју је обављала, учествовала је у готово свим археолошким истраживањима бројних локалитета на подручју општина Нови Пазар, Тутин и Сјеница, које су биле под територијалном надлежношћу Музеја. Као једини археолог у региону, најпре је била члан бројних археолошких екипа које су вршиле истраживања у југозападној Србији. Учествовала је у истраживању локалитета

из свих епоха од праисторије до османског периода. Руководила је археолошким истраживањима средњовековних локалитета који су међу најзначајнијим у нашој земљи. Као члан тима у истраживању средњовековног Трговишта провела је готово пуних 20 година. Међу најзначајнијим пројектима на којима је радила важно је истаћи истраживање утврђења Велика Градина у селу Врсенице код Сјенице, којим је руководила најпре сама, а касније у сарадњи са Археолошким институтом из Београда. Године 1988. у свом извештају са археолошких истраживања у *Новопазарском зборнику*, Драгица у овом утврђењу препознаје остатке једног од првих српских градова, могуће и Дестеникона, који помиње Константин Порфирогенит. Од 1997. године руководилац је истраживања „Средњовековне хумке на Сјеничко-пештерској висоравни”. До сада је на овом подручју истражено преко 30 хумки које представљају остатке паганства код Срба и припадају временском оквиру од 9. до 12. века. Са хумкама је истовремено истраживала и остатке Светилишта из 9. века такође на Сјеничко-пештерској висоравни, које је откривено 2013, а истраживано 2014. и 2015. године. Није занемарљив ни рад на систематском и сондажном истраживању бројних средњовековних локалитета.

Све резултате својих теренских истраживања објавила је у виду извештаја или као студиозне радове у *Новопазарском зборнику*, *Гласнику Српског археолошког друштва*, *Зборнику Сјенице*, *Тутинском зборнику*, *Зборнику Народног музеја у Београду*, часопису *Рашка* и у бројним другим пригодним издањима.

Драгица Премовић-Алексић је рекогносцирала целокупан простор који је у територијалној надлежности Музеја „Рас”. Обишла је свако село и сваки локалитет до кога је могла доћи. Резултате овог импозантног подухвата крунисала је објављивањем књиге *Археолошка карта Новог Пазара, Тутина и Сјенице* 2014. године. Описала је 1526 локалитета на преко 600 страна књиге која представља незаобилазну литературу у изучавању прошлости југозападне Србије.

Поред коауторског рада на Монографији Музеја, аутор је и књига: *Нови Пазар на мати историјских путева*, *Исламски споменици Новог Пазара* и *Цркве и манастири Старе Рашке*.

Написала је и преко 50 научно-стручних радова, исто толико извештаја са археолошких истраживања и текстова за разне монографије, ревије, штампу. Поднела је преко 30 реферата на научним и стручним скуповима, домаћим и међународним. Учествовала је у реализацији, или била аутор, многих изложби постављених у Музеју. Аутор је и нове Сталне поставке Музеја, отворене 2008. године.

Од првог издања броја *Новопазарског зборника* била је члан редакције, а уредник од 1996. до 2001. и од 2005. до 2014. године. Уредник је и монографије *45 година постојања А. Д. Нови Пазар пут*; књиге *Српско поморје од 7. до 10. столећа*; монографије *Музеј Рас Нови Пазар, Рашка : антропогеографска проучавања II* и других музејских издања.

Због резултата целокупног радног корпуса Драгица Премовић-Алексић нашла се у Библиографском лексикону Златиборског округа и од Милешевског културног клуба из Пријепоља добила Признање за допринос у остваривању програмских начела клуба. Маја 2009. године, добила је награду „Михаило Валтровић” за животно дело, коју додељује Музејско друштво Србије.

Организовала је и три Годишње скупштине Српског археолошког друштва, а учествовала и у реализацији десетак научних и стручних скупова које је организовао Музеј.

Најпре као археолог, а потом и као директор Музеја „Рас”, Драгица Премовић-Алексић је радом и резултатима оставила неизбрисиви траг у раду ове институције у култури која је превазилазила оквире локалног. Била је најбољи промотер Музеја и целог региона чијом се прошлошћу бавила не само у стручним круговима, већ и у контакту са свакодневним посетиоцима који су обилазили поставку Музеја, или бројне културно-историјске споменике Новог Пазара и шире околине.

Посвећеност Драгице Премовић-Алексић истраживањима прошлости људског друштва, посебно у оквирима средњег века, и музеологији није остала незапажена у стручним круговима. Од 2003. до 2007. године била је председник средњовековне секције Српског археолошког друштва и члан Управног одбора Друштва, а од 2004. до 2008. године члан Управног одбора Музејског друштва Србије. Године 2009. и 2010. била је члан Комисије за награде Музејског друштва Србије.

Свима нама који смо познавали Драгицу, радили или сарађивали са њом, она ће неизмерно недостајати. Памтићемо је по изузетној енергији, упорности и истрајности у извршавању свих пословних задатака који би се нашли пред њом. Пут којим је корачала од тренутка запослења до одласка у пензију није био нимало лак, посебно у средини у којој је радила. Од Завичајног музеја створила је Музеј „Рас”, чије је име постало препознатљиво и ван граница Србије. Захвалан сам јој на мотивацији да упишем археологију, на неизмерној помоћи коју ми је пружала током студирања и касније запослења. Част ми је што ми је била ментор и пријатељ.

Нека јој је вечна слава и хвала и мир души!

Владан Видосављевић

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

902/904

ГЛАСНИК / Српско археолошко друштво ; уредник Драгана Антоновић.
- 1984, бр. 1- . - Београд : Српско археолошко друштво, 1984- (Београд :
Colorgrafx). - 24 cm

Годишње. - Текст на срп., енгл. и рус. језику. - Наслов од бр. 10 (1995) на
срп. и енгл. језику: Гласник Српског археолошког друштва = Journal of the
Serbian Archaeological Society.

ISSN 0352-5678 = Гласник - Српско археолошко друштво
COBISS.SR-ID 6519298